

UŽPALIŲ

Užpalių seniūnijos bendruomenės laikraštis

2024 m. Nr. 3

*Ant vasaros kaklo šermukšniai jau noksta.
Pažvelk į gamtos besikeičiantį mostą,
Į pritilusį paukštį, į augalo rimtį
Į viską, ką galima skint arba rinkti.*

Just. Marcinkevičius

Pradedam kelionę į Mokslo ir žinių šalį

Užpalių gimnazijos bendruomenė šventine eiseną į Užpalių Šv. Trejybės bažnyčią pradėjo mokslo metų dienos šventę. Po Šv. Mišių grįžę į mokyklą - šurmuliavo mokyklos kiemelyje, dainosi vasaros įspūdžiais, džiaugėsi susitikę. Darnią ir draugišką Užpalių gimnazijos bendruomenę sveikino į šventę atvykę svečiai: Utenos savivaldybės administracijos direktoriaus pavaduotoja Edita Geleževičienė, Užpalių ir Vyžuonų seniūnijų seniūnai Eugenijus Keraminas ir Vytautas Vanagas, Užpalių LIONS klubo atstovė Nijolė Rimkevičienė. Jautriai savo gražų būrį mokinių sveikino Užpalių gimnazijos direktorius Rimantas Žvirblis ir direktoriaus pavaduotoja ugdymui Renata Gavėnienė. Jie kvietė visus uoliai mokytis, linkėjo gerų mokslo metų. Prisistatė gimnazijos bendruomenei ir pirmokėlių būrys. Juos į

Mokslo ir žinių šalį ves mokytojas Saulius Šližys. Renginį gražiai vedė Užpalių

gimnazijos IV g. klasės mokiniai. Jiems šis rugsėjis gimnazijoje jau paskutinis... Mokyklos kiemelis dūzgė kaip bičių avilys, skraidė balionai ir sukėsi vėjo malūnėliai – nerūpestingos vaikystės simboliai, kol skambutis pakvietė visus į pirmą pamoką. Pradedam... Pradedam ilgą kelionę į Mokslo ir žinių šalį. Sėkmės mums visiems.

Gražias nuotraukas dovanavo Augustė Meškauskytė, 8 klasės mokinė.

Užpalių gimnazijos žurnalistai, pasiūlę mokyklos, draugų ir mokytojų

Kaniūkų šventė „Po ąžuolu“

Šiltą, gražų, vasaros kvapais ir skoniais pripildytą liepos vakarą, Kaniūkų krašto gyventojai ir svečiai rinkosi į kaimo šventę „Po ąžuolu“.

Šventę inicijavo bendruomenės narė Jūratė Vaškeliene, aktyviai ieškojusi ir radusi gausų būrį rėmėjų, kurių dėka netrūko muzikos, linksmybių ir dovanų. Susibūrę į organizacinę grupę, net šeši bendruomenės nariai diskutavo, kūrė scenarijų ir ieškojo būdų, kaip surengti šventę, kurios jau seniai Kaniūkų

krašte nebuvo. Nemažai pastangų buvo įdėta, kad šventė būtų jauki, šilta ir visų laukianti.

Vakaras prasidėjo Kaniūkų kaimo himnu, kuriuo tapo vienas iš Palmiros Sirvydytės eilėraščių. Pievelė prie Kaniūkų bibliotekos prisipildė šviesių žmonių, jų prisiminimų, ilgesio ir pažinties akimirų. Buvo dovanų, padėkų ir linksmybių. Vakarą metu buvo pasveikintos dvi jaunos Kaniūkų kaimo naujakurių šeimos.

Rėmėjų dėka vaikai šėlo ant batuto, o vyresnieji kartu su jaunimu, linksminosi šokių aikštelėje, skambant Svėdasų muzikantų melodijoms.

Neužgesinkim vilties žiburėlio ir kitais metais vėl visi susirinkime, kad mėnulio šviesoje šoktume, besiliejančiais seniai pamirštais daina.

*Kaniūkų krašto bendrijos
informaciją parengė
Aušrė Indrašienė*

XXXI laidos klasės susitikimas

Saulėtą rugpjūčio 24-osios šeštadienį, XXXI-oji Užpalių vidurinės mokyklos laida, susirinkome po 45-erių metų. Tradiciškai kas penkerius metus susitinkame savo brangios mokyklos buvusiam matematikos kabinete, nes ten prabėgo daug gražių akimirkų ir smagių nutikimų. Esame dėkingi buvusiems mūsų mokytojams, o labiausiai - savo auklėtojui, jau šviesios atminties

Alfonsui Juzulėnui, ne tik už matematikos žinias, bet ir būsimo gyvenimo pamokas. Pasidžiaugėme išgražėjusia ir atsinaujinusia mokykla, aplankėme biblioteką, muziejų, susitikimo akimirką tradiciškai įamžinome prie senosios mokyklos durų (dabar pro jas vaikšto tik darželinukai). Po to aplankėme jau amžino poilsio atgulusių klasės draugų ir auklėtojo kapelius. Išsiskyrėme nei trumpam, nei ilgam – jei būsim sveiki ir gyvi, susitiksime dar po penkerių metų.

Nuotraukos autorės

Asta Motuzienė

Prisiminimų keliai

Oi, kiek įspūdžių... Vaikščiojome senojo pastato ilgu koridoriumi, prisiminėme savo klasę, chemijos, lietuvių, matematikos kabinetus, mokytoją a. a

Alfonsą Juzulėną, jo matematines žinias, taiklų mums suprantamą matematinį pasaulį. Labai daug kas pasikeitę, bet išlikę tos medinės ilgo koridoriaus

grindys ir atrodo mokyklos „kvapas“ tas pats, pripildytas vykusių viktorinų, šokių vakarų ir mūsų jaunų juoko. Šalia įėjimo į senąją mokyklą buvo fontanas, ten mūsų ir paskutinis skambutis nuskambėjo.

Dėkojame Užpalių gimnazijos direktoriui Rimantui Žvirbliui už suteiktą galimybę vėl pabūti kartu, prisiminti. Ir išstartus magiškus žodžius „Grįžtate mokyti“. Taip direktoriau, mes sugrįžom į savo jaunystės, vaikystės metus. Nuširdžiai dėkojame savo laiko atostogų metu negailėjusiai Jūratei Juškienei, įleidusiai į mokyklą.

Prisiminimų keliai nuvedė ir į akmeninį pastatą, dabar Viktorijos Jovarienės „Kamenyčią“, kurioje, kaip nekeista likusi ta pati klasė su suolais, lenta, pečiumi, pastatomais skaitliukais, kuriuos juokaudami pavadiname „dabartiniu kompiuteriu“. Čia buvo pirmą klasę. Atvėrėme duris į automo-

Nuotrauka autorės

(nukelta į 3 psl.)

Prisiminimų keliai

(atkelta iš 2 psl.)

bilizmo, karinio rengimo, darbų klases – kiek kalbų, nuotykių, juoko slepiasi sienose. Ėjome aplankyti ir naujai atgimusio, atrestauruoto, šviesaus Užpalių dvaro. Džiugina, kad sena istorija apipintas dvaras išsaugotas ateinančioms kartoms.

Vėliau rinkomės į V. L. Šakalių sodybą ir toliau iki vėlumos dėliojome prisiminimų dėliones. Kiekvienas iš mūsų, čia susirinkusių vienuolikos mokinių,

pasakojome savo gyvenimą, prisimini- mais vėl grįždami į įvykius, nuotykius, išdaigas ir rimtus dalykus, nutikusius tais vėjavaikiškos jaunystės metais.

Džiaugėmės mūsų klasioko, profesoriaus Ričardo Makuškos pasiekimais polimerų chemijos srityje ne tik Lietuvoje, bet ir užsienyje. Įdomu buvo klausytis klasės draugo pasakojimų apie naujus mokslo pasiekimus, jų konkre- tų pritaikymą medicinoje, biologijoje, chemijoje, buityje. Juozas Lukošiusnas

priminė visus futbolo įvarčius, rungtynes, nuotykius futbolo aikštelėje ir už jos ribų. Džiaugėmės, kad sugebėjome grįžti į tuos metus jausmais, mintimis, prisiminimais. Susitarėme susitikti po 5 metų. Duok Dieve visiems sveikatos, nes bendrauti, dalintis dar turime apie daug ką.

Dėkoju visiems ir kiekvienam iš Jūsų!

Gražina Gervytė-Gaidienė

Metų ratu – rudens takais link nuolatinio virsmo

Šį kartą susitikome rugsėjį – po šitiek metų Lietuvių tautosakos archyve, bendraklasių pulkelis, vartė šviesaus atminimo lituanistės mokytojos Vandos Kuliešienės vieną iš tautosakos rinkinių, kuriame gražiai susegti visi mūsų, anuometinių devintokų, namų darbai – pamokai apie tautosaką užrašyti iš namiškių arba kaimynų tekstai – dainos, sakmės, mįslės ir kt. Kažkaip džiugiai nuteikė ta valanda, kuomet visi traukė mobiliuosius telefonus, fotografavo ir siuntė savo vaikams bei vaikaičiams – štai, kokios vertės įgyja mūsų kartais paprastas, gal net šiek tiek atmetinis, mokyklinės užduoties išpildymas, kurį jau kada kada būvome pamiršę! Susitikome rugsėjį, nes rugsėjis, šiaip ar taip – tikrasis mūsų susitikimų metas. Nuo pat pirmojo skambučio, pirmosios klasės, pirmųjų mokytojų. Minutėlei stabtelkime ir mintyse peržvelkime savo kalendorines patirtis – juk tikrai kone visiems ne tiek oficialieji Naujieji metai, kiek rugsėjo 1-oji atmintyje siejasi su naujo pradžia. Esame ėję į mokyklą, esame kas lydėję savo vaikus, kas juos pasitikę klasėse... Taip ir eini per gyvenimą tiek mokinys, tiek mokytojas būdamas, ir labai dažnai šie du vaidmenys yra vienyje. Būdavo, tiesa, būdavo (o gal ir dabar tebėra?) paskutiniosios rugpjūčio gegužinės, per kurias atsisveikinama, išlydimi išeinantieji ieškoti savosios gyvenimo paskirties įprasminimo. Tikrai ir tada sutariama: kuo greičiau, gal net artimiausią šeštadienį sugrįžkite, papasakokite, ką radote ir ko jau pasiilgstate. Kiek pamenu, į anuometinį mokyklos rudens kalendorių įsitarpuodavo ir studentų viešnagės. Beje, ir ne taip jau seniai vyko

projektas „Drąsinti ateitį“, per kurį buvę Užpalių abiturientai, tiesa, šiuo atveju, šiek tiek daugiau pasiekę, buvo kviečiami susitikti su gimnazistais, papasakoti jiems apie savo gyvenimo pasirinkimus ir jų išpildymus. Buvo ir Vilniaus uteniš-

kioms klostėms nusakyti) – per naktį lenta paslėgtą ir plytomis prispaustą išlaikyti. O kokia tų apykaklaičių ir rankogalių įvairovė! Štai iš kur išaugo garsieji dizaineriai ir modeliotojai. Buvo mados bei estetikos mokykla. „Daržely

kių kraštiečių klubo inicijuotos paskaitos moksleiviams, kurios labai entuziastingai buvo perimtos kitų kraštiečių organizacijų, plačiai paplito visuose Lietuvos regionuose, deja, pamažėl nunyko ten, kur buvo pradėtos. Tur būt dėlto, man regis, daug šiltesni būna vyresniųjų brolių ir sesių parnešti „dar žali“ įspūdžiai, pirmosios patirtys iš gyvenimo kitaip.

Prieš rugsėjį būdavo nemažai sambrūzdžio. Vadovėliai, kuriuos reikėdavo susirankioti ir perpirkti iš vyresniųjų klasių bičiulių, jeigu neužtekdavo naujų. Taip, mokėjome gyventi tvariai. Uniforminės suknelės ir prijuostės, kurias reikėjo labai rūpestingai išlyginti, o jeigu tai plisse (tokį terminą vartojome smul-

mano po langais / pražydo astrai, rudeninės gėlės“ (B. Sruoga). Arba jurginai, kurie nūnai vėl atgauna savo margaspalvių žiedynų žavesį. Gal dar kartą nukonkuruos vėlyvesniusios kardelius (gladioles), juolab pirktines puokštes, kurioms trūksta to gerumo – nuo pat pavasario rūpintis namų darželiu, kad rankose turėtum savąją, su kitais nepainiojamą puokštę. Kokia graži mūsų vaikystė su tais paprastais sąsiuviniais ir pieštukais pirmojo skambučio dieną gautais iš per mokyklos slenkstį įvedusių abiturientų. Mokyklos muziejuje turėtų būti išlikusių tos dienos nuotraukų iš įvairių klasių, įvairių laidų...

(nukelta į 4 psl.)

Metų ratu – rudens takais link nuolatinio virsmo

(atkelta iš 2 psl.)

Rugsėjo pirmosios ritualai vieno-
kia ar kitokia forma tolydžio kartojami,
tačiau jau niekaip nebepakartosi rytų
baltuosiuose Užpalių dvaro mūruose,
kuomet atsitikdavo taip, kad tie patys
abiturientai turėdavo pamokai pereiti
per tų pačių pradinukų klasę ir su at-
laidžia šypsena paklusniai valytis kojas,
kad įveiktų mažųjų tvarkos ir švaros
sergėtojų užtvaras. O kaipgi kitaip – ka-
dangi buvo įprasta patiems paskirsčius

vaciija – cepelinų baliais. Juk dar prieška-
rinės, Pirmosios Lietuvos Respublikos,
namų ūkio ir kulinarijos vadovėliuose
skaitome, kaip buvo bandoma sugalvoti
pavadinimą naujam patiekalui: tarkuotų
bulvių virtiniai ar... Dabar tik atrodo,
kad tai buvo seniai seniai.

Nors gali būti, kad ir bulviakasis
nukonkuruos, nustums į praeitį, tarkim,
moliūgadieniai. Matyti, kaip nejuokais ši
derli ir patraukli daržovė užima visas įma-
nomas augti vietas, pradedant komposto

budėtojų poras padieniui, po pamokų
sutvarkyti klasę, rytą ją atrakinti – sa-
vas darbas visada vertinamas. Tokia pat
vertybė buvo ir mokyklos daržas, kuria-
me nuo penktos klasės irgi atlikdavome
daržininkystės praktikas – po keletą va-
saros dienų, kurios vėliau mokyklos val-
gyklos įkvėpdavo aibę linksmų diskusi-
jų – iš kieno lysvės kokia daržovė plauko
dienos sriuboje. Dabar rudeniųjų išvykų
metu galima rasti siūlomas pramogas
kukurūzų laukų labirintuose. Būta to ir
senesniais laikais – Užpalių pradinukai
keliaudavo į laukus už Lygamiškio pilia-
kalnio ir skainiodami vienu metu labai
paplitusios kukurūzų žemės ūkio kul-
tūros vaisius (burbuoles) ne vieną dieną
pravaikščiodavo kur kas tankesniuose
labirintuose, iš kurių išvesdavo skaniai
pakvipe prizai – puikių šeiminių iš-
keptos skanutėlės bandelės su pienu.
Buvo tokios talkų dienos vietoj pamokų
ir vyresnių klasių moksleiviams – bulvia-
kasis. Ne tik kolūkiuose, bet ir sodybo-
se, talkinant vieni kitiems. Bulviakasio
talkos ilgiausiai išsilaike kaip tradicinis
darbo bendruomeninių papročių pavel-
das kartu papildytas ir XX amžiaus ino-

į savo patirtis šiek tiek savitai. Moliūga-
dienius paminėjau ne šiaip sau – būtent
tokiu būdu pertvarkome savo teritorijoje
besistengiantį įsikurti helovyną, kurio
vampyriškos kaukės ir elgetavimas pana-
miais... kažkaip ne taip... o va moliūgų
piramidės, kompozicijos, dieną pralinks-
minančios natūraliomis spalvomis, naktį
užžiebiamos kaip žibintai – visai tinkama
derliaus meto šventimui. Būtent, derliaus
šventėms, kadangi Visų Šventųjų ir Vėli-
nių tradicija nė per sprindį nepasitraukė iš
tūkstantmečių pozicijų mūsų tradicinia-
me kalendoriuje.

„Kokią spalvą turi paukščių akys? /
Gal jos žydros, kaip linai rasoti? / O gal
žalsvos vėlinių ugnelės, / ilgesiu ir nakti-
mi užklotos?“ (A. Žemaitytė). Taigi tos
Vėlinių ugnelės, rudeniųjų naktų šviesoje
pabudinačios ištisus mus palikusius myli-
mų ir minimų velionių miestus... Kadai-
se, kaip pagal tautosakos rinkėjų užrašus
atsekęs ir apibendrinęs yra dr. Jonas Basa-
navičius, trukdavusios nuo Šventojo My-
kolo (09.29) iki Šventojo Martyno (11.11)
mirusiųjų paminėjimo dienos vadintos
Ilgėmis, ilgai trunkančiomis apeigomis.
Vėliau jos sutrumpėjo iki Vėlinių oktavos,

kuri ir dabar išlaikoma bažnytinėje tradi-
cijoje. Vis dėlto, būtent pastarųjų dešim-
tmečių, vadinamoji sekuliarioji visuome-
nė vėl išplėtė laiko ribas, kuomet jau prieš
gerą savaitę iki Visų šventųjų pradėdama
degti ilgai trunkančius atminimų šviesos
šaltinius, negana to, pasinaudodami kie-
kviena proga, kada tik bebūtų užsukę, ant
savo artimųjų kapų uždegti vieną kitą žva-
kelę. Vėlgi ne tokia jau sena toji tradicija,
tačiau nebelikę žmonių, kurie atmintų jos
pradžią prieš pusantro šimto metų, tačiau
vargu ar rastum tokį, kuris tame buvime
nėra dalyvavęs. Bus ir tų, kurie atmins,
kaip degdavo vaškinės, bažnyčioje pašven-
tintas žvakes, kol nebuvo pirkinių stiklo
žvakidžių, o kad jos neužgestų nesude-
gusios, apskudavo laikraščiais, kurių savo
metu nelabai vertindavo, kadangi juose
rašyta „tiesa“ nelabai tikėjo. Savo ruož-
tu, kad tie laikraščiai neužsudegtų, ilgiau
pastovėdavo prie kapų, rasdami laiko ir
pasimelsti, ir išpasakoti mažesniems šei-
mos nariams, kuriuos taip pat vesdavo-
si tarytum į giminės ir vietovės istorijos
pamokas, kokie buvo tie žmonės, kurių
vardus nūnai skaitome paminklinėse
antkapių lentose. Vardai, pavardės, gimimo
ir mirties datos, netgi įvairių istorijos
tarpsnių antkapiniai paminklai – mūsų
nematerialiosios kultūros sudaiktintoji
išraiška, galinti daug ką duoti mums savo
šaknų ir savęs pačių pažinimui. „Perliu-
kai, baltos uogos nuo aukštaitiškose so-
dybose pamėgto krūmelio ir kankorėžiai
nupurtyti pušų – vaikiškas rinkinys kapų
puošybai. Laikraščiais apsuktos žvakės
(ką skaito vėlės?) ir mes, gobiantys jų
degimą nuo rudeniško vėjo... ir suaugu-
siejį pasakoją... kas toks čia ilsisi ir koks
jis buvo sau ir žmonėms... Visų Šventųjų
vakaro procesija per kapines, ir visi ei-
name, nes jie jau visi kartu, nebesipyks-
ta, šypsosi iš mūsų noro pasipuikuoti
antkapių gražna (ką pasakys žmonės?),
sustabarėjimo prie savo akmenėlio, nors
senoliai visuomet primindavo, kad įei-
nant į kapines reikia su visais čia esančiais
pasisveikinti – Amžiną atilsį duok miru-
siems, Viešpatie, ir amžinoji šviesa jiems
tešviečia, tegul ilsisi ramybėje, amen. Ties
vartais, kadangi ant jų parašyta, jog čia yra
visų mirusiųjų (kartu ir mūsų) bendri
namai“ (iš mokyklinio rašinio). Tegu ši
prisiminimų atkarpa pasitarnauja mums

(nukelta į 5 psl.)

Metų ratu – rudens takais link nuolatinio virsmo

(atkelta iš 4 psl.)

dabar, šį rudenį, kad būtų progos suvokti, jog tarp gyvųjų ir mirusiųjų yra nepertraukiamas gentystės ryšys, ir prisimenant išėjusius juolab reikia aplankyti ir tebesančius, kad gražių minčių ir kalbų prikviestų susitikimai, pasibuvimai, paviešėjimai pas tuos, kurie arčiau gyvendami, tampa tarsi genties atminties sargais. Tokia tad galėtų būti Vėlinių oktava – šviesa languose, kviečianti aplankyti seniai lankytus, kad dar kartą gražiai paminėtume tuos, kurie siejo mūsų gyvenimus. Gal ir tebesieja?

Tamsiais lapkričio vakarais, ieškodami šilumos ir šviesos savo namams, žmonės yra sukūrę įdomių dalykų – tarsi netikrų, bet nė kiek ne mažiau džiuginančių širdis. Tokie yra iš šiaudų gabalėlių suvarstyti įvairiopi rezginėliai, vadinti reketukais, paskui žmonių, turinčių lakesnę vaizduotę praminti „liktoriais“. Taip senovėje, veikiant gretimų slavų kalbų įtakai buvo vadinami dvarų ir bažnyčių sietynai – daugiašaliai šviestuvai kelioms ar net keliasdešimčiai žvakių. Nors bitininkystė yra vienas seniausių ir gerbtinausių namų ūkio verslų, nors prie kiekvienos sodybos buvo garbė ir nauda turėti bent keletą kelmų bičių, tačiau vaškas buvo ir iki šiol lieka brangus produktas, kurio žibinti žvakėmis nuolatos vargingesnieji jokiū būdu nebūtų įstengę. Juk buvo laikas dar iki žibalinės lempos, kai pirkios viduje žybsodavo vienintelė balana arba žibučius, „diedas“, labai atsakingai prižiūrimas šeimos senųjų arba prakutusių mažųjų. Rytą ir vakarą šviesos pridėdavo besikūrenanti krosnis, o pilkomis rudens dienomis jos tebedavo tiek kiek, anot priežodžio „pro langą“ – pro mažą pirkios langelį... Betgi taip norėdavosi... Štai ir sugalvojo išmoningosios moterys „nušviesti“ savo būstus auksine šiūmečių šiaudų spalva. Kai suvarstydavo didžiulį reketį, kuris, pakabintas palei lubas, sukiojosi, mirguliavo, saulės ar vidaus ugnių atšvaistams krintant, visiems pasirodydavo, jog namie beturį „liktorių“, ne prastesnį nei parapijos bažnyčioje. Prie auksarankės motinos ar močiutės nosis sukišę, be abejo, knerpėdavo ir vaikai, iš pradžių savo piršteliams pamiklinti gaudami prastesnius, trumpesnius, perlenktus ar kitaip pažeistus šiaudus, tačiau patys žinome, kaip greitai

vaikai išmoksta to, kas jiems rūpi. Taigi dažnai jau to paties rudens metų šiaudelius varstydamos kelios poros rankų sukurdavo ištisus „sodus“ – visas lubas nukabinėdavo. Tai būdavo gražu! Rodės, jog ir lapkričio tamsa nebe tokia tirsta. Šitų pašvitų nereikėjo pirkti. Šiaudų priaugdavo ūkio laukuose, ir, kadangi javai būdavo kertami dalgiu, jie, gražūs ir standūs suguldavo į pėdus, iš kurių iki kūlimo reikėjo išsirinkti reikiamą kiekį šiaudų, kartu delnais ištrinant grūdus iš varpų. Taip joks geras neprapuldavo. Grūdus suberdavo į košę, o šiaudelius atsargiai sulaužydavo arba sukarpydavo nuo nareljo iki nareljo ir suraišiodavo į vienodo ilgio ryšulėlius. Kai kurios moteriškės tokių ruošinių prisikraudavo pilnas skrynias, kadangi ne tik verdavo „liktorius“, „žvaigždes“, bet ir pindavo šiaudines skrybėles, krepšelius, kitus namų apyvokos bei puošybos dalykėlius. Kasmet juos keisdavo naujomis išmonėmis, ir kasmet to gero užteko. Dabar, javus kertant kombainais, tinkamų rugių šiaudelių reikia spėti prisirankioti iki javapjūtės pradžios. Nespėjai – nebeturėsi. Tuo pačiu vis mažiau beturime laiko prisėsti prie kruopštaus ir gaišlaus darbo. Taigi, iš kadaisė buvusių tikrai didelių šiaudinių „sodų“ kone kiekvienuose namuose, beliko tautodailininkams užsakomi arba iš jų perkami vienetiniai vestuviniai „sodai“, kuriuos turi „nupirkti“ atvykusi „svečioji šalis“, kad galėtų užimti garbingas vietas užstalėje.

Šituose, vestuviniuose, „soduose“ bandyta sudėti visus gyvenimo pilnatvės linkėjimus: čia įpinami ir paukščiai, ir žmonių figūrėlės, ir kitokie, įvairias prasmes turintys simboliai, apdainuojami vestuvinėse dainose: „Mūsų sodas sužaliavo, Rygos kupčiai atvažiavo.... Mūsų sodas yra brangus... Vidur sodo upės teka, viršum sodo paukščiai šneka... Mūsų sodas yr nedukas...“ – visos tos citatos yra iš Lietuvių tautosakos archyvo rankraščiuose sulasiotų ir į Lietuvių liaudies dainyno tomus iškeltų tautosakos tekstų, kurių dauguma užrašyta būtent mūsų kraštuose, palei Jūžintus, Duokiškį, Dusetas... netgi su pačių Užpalių geografine nuoroda, kaip antai: „Laukėm kupčių rokiškėnų, atvažiavo duokiškėnai“ – dainuojama derant parvežtai nuotakai vietą garbingoje užstalėje, po „sodu“. Netgi tas vienas, vestuvių puo-

toje „išpirktas“ „sodas“ iki šiol namuose turi didžiulę prasmę – jeigu jis be paliovos palengva sukiojasi, juda, vadinasi, namuose viskas gerai.

O dar geriau būtų tiek namuose, tiek pasaulyje, tiek Užpalių atnaujintame ir naujas veiklas planuojančiame Užpalių dvare prisiminti jog šita mūsų aukštaitiškų (ir ne tik) „sodų“ tradicija yra 2023 metais įrašyta į UNESCO paveldą, įgavusi pasaulinės šlovės, tad ir mūsų pareiga neleisti jai užgesti, tarkim, pradedant sodų dirbtuves. Kad ir ne šiemet, kadangi jau nebespėsime prisirankioti, juolab prisiauginti tam tinkamų ruginių šiaudų, bet ateičiai – galėčiau rekomenduoti ir puikią šio amato mokytoją, kurios rankų darbai puošia tiek Viktorijos menes, tiek Šventosios Teresės vaikų namelius, tiek, įtariu ir kitų Užpalėnų namus. Tai – Druskininkuose gyvenanti Užpalių mokyklos abiturientė Audronė Paškonytė Stanikienė, be kita ko, puiki ekskursijų vadovė, gidė ir kaip pati sako – Užpalių ambasadorė Druskininkuose, visada mielai laukianti atvykstančių savo kraštiečių ir mielai juos paglobojanti, atvykusius į sanatorijas ar kokia kitokia dingstimi.

Advento metų vėl puošiasi spalvotų lempučių girliandomis Užpalių ir seniūnijos kaimų sodybos. Žinau, kad jau tapo įprasta susirinkti į Advento vainikų pynimo dirbtuves. Bažnyčioje nuo amžių Advento metų degtą didžiulę baltą Švenčiausios Mergelės Marijos žvakę pagal naują madą dabar papildoma ir advento vainike įtaisytos keturios žvakės – kad nesuklystume skaičiuodami laukimo meto (Ad ventum – ateinančiam) sekmadienių. Dar galima per tas keturias savaites dažniau pakelti akis į dangų, tarp debesų paieškoti žvaigždėtų properšų, nes senuose tikėjimuose pastebėta: „Jeigu Advento metų per dvylika naktų suskaičiuotum po dvylika žvaigždžių, tai kitamet galėtum išsipildyti pats karščiausias tavo troškimas“. Sunku? Bet įmanoma. Tiktai niekada nerodyk pirštu į žvaigždę... nei į žmogų... geriau pasisemk jų šviesos.

Ir vėlgi – išeina metai, o ant slenkščio stakt – jau žvalgosi ateinantieji: metų virsmuose pabaigos nėra ir nebus.

*Etnologė Gražina Kadžytė
Nuotraukos iš Užpalių bibliotekos archyvo*

Užpaličio Vyto Morozo karjeros pasiekimai

Vytauto Didžiojo universiteto Žemės ūkio akademijos Miškų ir ekologijos fakulteto dekanas, profesorius dr. Vitas Marozas.

Užpalių gimnazijos absolventai pasklidę po Lietuvą ir pasaulį yra nuveikę daug darbų įvairiose gyvenimo srityse, anksčiau ir dabar, pelnę pripažinimą visuomenėje, o kai kurie ir šiuo metu, mūsų amžininkai, sėkmingai atlieka mokslinius tyrimus, dirba atsakingus darbus. Vienas iš jų yra Vytauto Didžiojo universiteto Žemės ūkio akademijos (VDU ŽŪA) Miškų ir ekologijos fakulteto dekanas, 1988 metų Užpalių gimnazijos absolventas Vitas Marozas.

Paprašius papasakoti apie profesijos pasirinkimą ir savo veiklos pagrindinius akcentus V. Marozas pasakė: „Mano kelias į Miškų ir ekologijos fakultetą prasidėjo dar mokyklos suole. Užaugau gražioje Šventosios slėnio ties Užpaliais apylinkėse. Nuo mažens mėgau gamtą, dažnai lankydavausi miškuose, kurie buvo visai šalia. Visada miške atradavau vis ką nors naujo, buvo smagu pažinti skirtingas rūšis, stebėti jas. Biologijos mokytoja pastebėjusi mano domėjimąsi miškais pasiūlė sudalyvauti rajoniniame miškininkų konkurse, tai ir buvo mano pirmoji pažintis su miškininko profesija, o baigęs vidurinę mokyklą nutariau studijuoti miškininkystę tuometinėje Lietuvos Žemės ūkio akademijoje, Miškų ūkio fakultete. Taip ir tapau miškininku. Toliau tęsiau studijas miškotyros doktorantūroje. Lietuvai tapus nepriklausoma, atsivėrė galimybės stažuotis Vakarų Europos universitetuose, dalyvauti įvairiuose tarptautiniuose kursuose, seminaruose. Teko stažuotis Suomijoje, Norvegijoje, Didžiojoje Britanijoje, Vokietijoje. Dar būdamas doktorantu pradėjau skaityti paskaitas studentams, dėsciau miško ekologiją bei tipologiją, vėliau biologinės įvairovės apsaugą – tai ir yra mano kertiniai dėstomi dalykai iki šiol. Teko vadovauti ir Ekologijos katedrai, vėliau Aplinkos ir ekologijos institutui. Na, o mano moksliniai tyrimai susiję su miško ekologija, miško ekosistemų augalijos tyrimais. Doktorantūroje tyriau Pietų Lietuvos ažuolynų augaliją, vėliau

įvairių miško trikdžių įtaką miško augalijai. Esu iš vadinamųjų „botanizujančių“ miškininkų. Tiek mokslinė, tiek pedagoginė veikla sukasi apie miško augaliją. Žavi kompleksiniai įvairiapusiai persipynę ryšiai tarp įvairių miško ekosistemos elementų. Tų ryšių atskleidimas vis dar iššūkis šiuolaikiniam miško ekologijos mokslui.“

Dekanas priekyje Miškų ūkio ir ekologijos fakulteto studentų eisenos

Vitas Marozas 1988–1993 studijavo LŽŪA Miškų fakultete, 1993–1997 – LŽŪA doktorantūroje (miškotyros kryptis), 2007–2011 – VDU magistrantūroje. Darbinę veiklą pradėjo 1995 metais LŽŪU Ekologijos katedros asistentu, vėliau dirbo lektoriumi, docentu, 2013 metais tapo profesoriumi. Parašė daugiau nei 250 mokslinių publikacijų, yra autorius/bendraautorius knygų: „Miško ekologija“ bendraaut. (2008), „Sausumos ekosistemų įvairovė ir apsauga“ aut. (2008). Stažavosi Helsinkio u-te (Suomija, 1995), Norvegijos ž. ū. u-te (1998), Pietų Bohemijos u-te (Čekija, 1999), Oksfordo u-te (D. Britanija, 2001), Miuncheno technikos u-te (Vokietija, 2012). Dėsto miško ekologijos, biologinės įvairovės apsaugos, darnios miškininkystės kursus. Lietuvos miškininkų sąjungos, tarptautinės augmenijos mokslo asociacijos narys.

Profesorius Vitas Marozas būdamas pareigingas, rūpestingai dirbantis, ramaus būdo, gerbiantis pašnekovo nuomonę, pelnę pripažinimą ir autoritetą tarp bendradarbių. Ne atsitiktinai jis buvo išrinktas VDU ŽŪA Miškų ūkio ir

ekologijos fakulteto dekanu (2021 m.). Vadovauti fakultetui yra labai atsakingos pareigos, vienos iš pačių sudėtingiausių universiteto struktūroje. Dekanas dirba mokslinį darbą, skaito paskaitas studentams, magistrantams, doktorantams ir, be to, administruoja visą fakulteto veiklą, yra VDU Senato narys ir tokiu būdu dalyvauja Universiteto valdyme. Šiose

veiklose svarbu sklandus visų grandžių darbas ir savitarpio supratimas. Ne veltui po išrinkimo dekanu į klausimą „Ko palinkėtumėte kolegoms dėstytojams ir studentams?“ (<http://miskininkas.eu/profesorius-vitas-marozas-jei-dirbsi-megstama-darba-gyvenime-lydes-sekme/>) V. Marozas atsakė: „Pirmiausia – pozityvaus požiūrio, ko šiuo metu mums labai trūksta. Išklauykime vienas kitą, kalbėkime ir tada geriau suprasime vieni kitus.“

Užpalėno V. Marozo vadovaujama Meškų ir ekologijos fakultete (MEF) ruošiami miškų ūkio ir ekologijos specialistai. Miškininkų profesija yra labai sena, kaip ir žemdirbių. Miškininkystės mokslo pradininku Lietuvoje laikomas kupiškėnas, pirmasis Žemės ūkio akademijos Dotnuvoje rektorius (1924–1928), profesorius Povilas Matulionis, kurio asmenybe žavisi dabartinis MEF dekanas, kuri įkvepia jį svarbiems darbams. Šiuo metu pasaulyje, ES ir Lietuvoje vis daugiau dėmesio skiriama darniam vystymuisi, siekiant sumažinti žmonių vei-

(atkelta į 8 psl.)

Rugsėjo 6 d. oficialiai atidarytas Užpalių dvaras!

Teatralizuotas Užpalių dvaro atidarymo renginys buvo skirtas Europos paveldo dienų '24 paminėjimui Utenos rajone. Dvaro atidaryme dalyvavo gausus būrys svečių, kurie mėgavosi Evelinos Sašenko ir violančelininko Tomo Ramančiūno gyvo garso koncertais.

Užpalių dvaras nuo XIV a. pabaigos siejamas su garsiais didikais. Lietuvos didysis kunigaikštis dvaro valdytojais skyrė Astikų, Radvilų, Sapiegų giminių atstovus. XVIII a. II pusėje dvaras perduotas Mykolui Oginskiui, 1796 m. – Juozapui Poniatovskiui. Apie 1800 m. dvarą perpirko Pranciškus Sapiega ir ėmėsi pertvarkymų

kla. 1918 m. čia įsikūrė valsčiaus valdyba, 1921 m. – mokykla, o atlikus kapitalinį remontą ir pastatą pertvarkius iš pagrindų, 1974 m. jame įrengtas mokyklos bendrabutis. 2020–2023 m. pastatas atnaujintas. Kiti du išlikę dvaro pastatai, stovintys kitapus dabartinės Vytauto gatvės, turėjo tiek gyvenamąją, tiek ūkinę paskirtį. Akmenų mūro pastate buvo ekonomo, tarnų gyvenamosios patalpos, arklidė, ratinė, tvartas. Vėliau – mokykla, viršaičio butas, valsčiaus administracija, daboklė, arklidė. Dabar žinomos žirgininkės Viktorijos Jovarienės iniciatyva pastate kuriama erdvė, vadinama „Kamenyčia“, kurioje išradingai

– pastatė naujus ir šiandien dvaro sodybą sudarančius pastatus. Po 1831 m. sukilimo dvaro sodyba iš Sapiegų konfiskuota ir atiteko valstybės išdui, buvo nuomojama. Viename iš medinių dvaro sodybos pastatų, prie kurio už rusų bendruomenės lėšas pristatyta varpinė, buvo įrengta laikina cerkvė. 1872 m. dvaro teritorijoje pastatyta mūrinė cerkvė. Dabartinę Užpalių dvaro sodybą sudaro 33 tūkst. kv. m. ploto terito-

rija, kurią formuoja trys pastatai ir tvenkinys, kanalais sujungtas su Šventosios upe. Dvaro savininkai Užpaliuose negyveno, todėl reprezentacinių pastatų nestatė. Dvaro administra-

toriui skirtas namas – tai interpretuoto klasicizmo išraiškos pastatas, statytas apie 1802–1809 m. XIX a. II p. pastate apsigyveno cerkvės dvasininkai, veikė pradinė rusų moky-

rengiamos patalpos, organizuojami renginiai. Vandens malūne buvo malami miltai ir valcuojami grūdai, pjaunamos ir obliuojamos lentos, veliamas milas, karšiama vilna ir tiekama energija miesteliui. Malūnas pagal paskirtį veikė iki 1969 m. Ši vieta įtraukta į Kultūros vertybių registrą.

Informacija ir nuotraukos iš Utenos turizmo ir informacijos centro

Užpaliėčio Vyto Morozo karjeros pasiekimai

(atkelta iš 6 psl.)

klos neigiamą įtaką globaliems klimato pokyčiams. Čia ypatingą svarbą įgauna ekologijos specialistai.

Apie dekaną V. Marozo veiklos dabartines aktualijas ir jo rūpestį prisidėti prie klimato kaitos kontrolės galima susidaryti vaizdą, perskaičius VDU naujienlaiškyje 2024-05-14 atspausdintą straipsnį - interviu „Taikomoji ekologija – inicijuojantiems tvarumo link vedančius pokyčius“ (<https://www.vdu.lt/lt/taikomoji-ekologija-inicijuojantiems-tvarumo-link-vedancius-pokycius/>), kurio sutrumpinta versija pateikiama žemiau.

Europos politikos lyderiams pripažinus, kad ekologinės problemos turi ilgalaikį poveikį ne tik gamtai, bet ir pačių žmonių gerovei, prie pokyčių inicijavimo prisideda ir geriausiai gyvosios gamtos dėsnis ir pokyčių algoritmus išmanantys Vytauto Didžiojo universiteto Žemės ūkio akademijos (VDU ŽŪA) studijų programos Taikomoji ekologija absolventai.

Svarbu užtikrinti saikingą išteklių naudojimą ir tvarų vystymąsi

Ekologijos klausimai tampa vis svarbesniais politiniame Europos Sąjungos (ES) lygmenyje. „Prieš kelerius metus priimta ES biologinės įvairovės strategija, kurioje yra tam tikri įsipareigojimai europiniu lygiu. Šios strategijos laikytis bei pokyčius inicijuoti turi ir Lietuva. Reikia pripažinti, kad iššūkių kyla ne tik dėl šios strategijos, bet ir dėl Žaliojo kurso įgyvendinimo, kuris siekia padidinti ekologinį tvarumą visose srityse, nuo energijos išteklių iki transporto ir žemės ūkio. Vyksta daug pokyčių, kyla su tuo susijusių naujų iššūkių, kuriuos padeda spręsti studijų programos Taikomoji ekologija absolventai. Jie giliau pažįsta ekosistemas, rūšis ir yra vieni iš tų, kurie sprenddami šių dienų problemas, gali padėti sumažinti ateities iššūkių mastą“, – mintimis dalijasi prof. dr. V. Marozas.

Biologinės įvairovės išsaugojimas – dėl žmonių gerovės

Prof. dr. V. Marozas atkreipia dėmesį, kad biologinė įvairovė sukuria mums palankią aplinką, mes gyvename ekosistemoje su kitomis rūšimis. „Dėl žmogaus, kaip vienos iš rūšių, veiklos, kyla daug iššūkių mums patiems. Turime ieškoti balanso tarp išteklių naudojimo ir biologinės įvairovės išsaugojimo, o tai yra sudėtinga. Siekdami išsaugoti biologinę įvairovę, mes negalime ir visiškai apriboti žmonių interesų, ir ūkinės veiklos – žmonėms patinka būti gamtoje, taip pat mums reikalingi atsinaujinantys ištekliai, tarp kurių – ir mediena. Taikomosios ekologijos specialistai padeda įvertinti situaciją ir nubrėžti ribas, kiek gamtos išteklių galime naudoti

Mokslininkas atlieka tyrimus miške

nedarydami žalos. Šie specialistai ieško būdų, kaip užtikrinti tvarų ir subalansuotą vartojimą. Žmonės jau supranta šio balanso ir tvaraus išteklių naudojimo svarbą, bet vis dar reikia specialistų, kurie galėtų įvertinti situaciją ir prognozuoti dabartinių sprendimų pasekmes ekosistemoms ir biologinei įvairovei. Čia reikia daug gyvosios gamtos žinių ir strateginio mąstymo, gebėjimo remiantis turimais duomenimis prognozuoti, kurti ateities scenarijus. Biologinės įvairovės mes negalime naikinti ir dėl moralinio, ir dėl pragmatinio aspekto“, – kalba prof. dr. V. Marozas ir džiaugiasi, kad vis daugiau žmonių supranta tiesioginį biologinės įvairovės išsaugojimo ir žmonijos gerovės ryšį.

Mokslininkų atliekami tyrimai rodo, kad auga visuomenės sąmoningumas, vis daugiau domimasi gamtos apsauga, klimato kaitos lemiamais pokyčiais ir jos pasekmių švelninimu, tvaraus vystymosi galimybėmis. „VDU ŽŪA rengiami aukštos kvalifikacijos specialistai prisideda prie šio nuolat vykstančio pokyčio. Programos absolventai padeda identifikuoti problemas ir pasiūlo galimus jų sprendimo algoritmus. Nėra lengva išlaikyti balansą tarp įvairių išteklių naudojimo ir gamtos apsaugos, bet studijų programos Taikomoji ekologija parengti specialistai turi stiprius teorinius pagrindus, studijuodami įgyja praktinės patirties ir tampa

pokyčių iniciatoriais“, – išvalgomis dalijasi dekanas.

Pašnekovas atkreipia dėmesį, kad šie pokyčiai – sudėtingi. „Žmonėms nėra lengva keistis, ypatingai, kai tai kečia nepatogumų ir reikalauja pastangų. Todėl visuomenė turi suprasti, kodėl reikia pokyčių. Žengėme ne vieną svarbų žingsnį, bet laukia dar daug tokių pat svarbių žingsnių ateityje. Turime užtikrinti, kad pokyčiai vyktų palaipsniui, nors po vieną žingsnį, tolygiai ir užtikrintai“, – kalba prof. dr. V. Marozas.

Profesorius Albinas Kusta

Dailės darbų parodoje „Žydėjimas“ apsilankius...

Šventosios srovė nusinešė margaspalvius vasaros žiedus, bet pati vasara vis dar nenori iškeliauti ir klebena rudens vartus. Gal įsileis? Rugsėjis – o vasara tęsiasi. Pievų žiedams vystant, žydėjimo grožis persikėlė į Užpalių biblioteką.

savo mokytojus, reflektavo apie studijas, pedagoginę veiklą ir darbą kultūros srityje. Šviesiomis spalvomis, kaip ir patys paveikslai, renginį papuošė muzikiniai intarpai, kuriuos subtiliai atliko dailininkė Regina ir jos draugė Audronė, pritariant

vičiene, poetę Reginą Abukauskienę, Aušrą Indrašienę ir kitus bendraminčius.

Tai nebuvo tik formalus, sausas akvarelės darbų pristatymas, tai buvo meniškų spalvų ir linijų, poetinio žodžio ir muzikos garsų, gražių prisiminimų dvasinės

Nuotrauka Sauliaus Bucevičiaus

Tą rugsėjo ketvirtadienio pavakarę, nuošus lauktam lietučiui, visus smalsius ir žingeidžius Užpalių žmones, visus savo draugus miestelio biblioteka pakvietė į dailininkės, Užpalių kraštietės Reginos Skomskienės akvarelės darbų parodos „Žydėjimas“ pristatymą. Maloniai nuiteikė bibliotekos sienas papuošę nemažo formato vasaros žiedus vaizduojantys romantiški ir spalvingi akvarelės darbai. Jaukioje bibliotekos erdveje susirinkusiųjų laukė skoningai išdėstyti staliukai su renginio dalyvių paruoštomis vaišėmis. Čia buvo laukiami visi: dailės darbų autorė, ir miestelio, ir aplinkinių kaimų gyventojai, panorę prisiglausti prie meniškų ir tyrų it Krokulės vandens šaltinis paveikslų auros. Šventės vedančioji, Utenos Antano ir Motiejaus Miškinių viešosios bibliotekos Užpalių bibliotekininkė Vida Juškienė, pasveikinusi visus gausiai atvykusius, profesionaliai aptarė renginio tikslus, pabrėžė, kad susirinkusieji yra ne tik stebėtojai, bet ir aktyvūs paveikslų pristatymo šventės dalyviai.

Parodos „Žydėjimas“ šventė prasidėjo nostalgiška Reginos Skomskienės ir jos bičiulių Audronės ir Osvaldo Macijauskų iš Salako atliekama daina. Darbų autorė įtaigiai pasakojo apie savo paveikslų kūrimo aplinkybes, apibūdino akvarelės liejimo techniką, prisiminė ankstesnes parodas. Visi susirinkusieji smalsiai klausėsi autorės minčių apie Užpalių apylinkėse, Šlepečiuose, prabėgusias vaikystės ir jaunystės dienas, čia gyvenusius vietinius žmones, kaimynus ir gimines. Ji prisiminė

akordeonistui Osvaldai. Užsimezgęs dialogas tarp susirinkusiųjų ir dailės darbų autorės, pateikti klausimai ir kūrėjos atsakymai, dalyvių mintys ir taiklūs pastebėjimai atskleidė išskirtinį šio renginio bendruomeniškumą ir intelektualumą. Tarmiškai skambėjo poeto Antano Miškinių eilės, kurias deklamavo A. ir M. Miškinių literatūrinės- etnografinės sodybos muziejininkė Rimanta Gaidienė.

Renginio dalyviai ne tik nuoširdžiai sveikino parodos darbų autorę, linkėjo jai tolimesnės kloties, bet ir dalinosi prisiminimais apie savo šeimų ir autorės bei jos artimųjų gyvenimo akimirkas. Jie džiaugėsi savo kraštietės Reginos Skomskienės įvairiapusiškumu, kuri lieja akvareles, tapo, groja gitara, dainuoja, bando kūrybines jėgas literatūroje. Buvo malonu matyti ir girdėti į renginį atvykusias Užpalių garbės pilietes Viktoriją Jovarienę ir Nijolę Rimke-

vienybės raiška, kuri skatino susirinkusius nuoširdžiai jaudintis ir atidžiai klausytis žodžių prasmės, pritari skambančiai dainai. Buvo gera dalyvauti ir stebėti, kad čia, mažame Rytų Aukštaitijos miestelyje, kažkada garsėjusiame prekybinių kelių sankirta, ir šiandien pulsuoja prasminga kultūrinė veikla, kad šio krašto žmonės noriai dalinasi savo kūrybinėmis įžvalgomis ir meniniais pasiekimais, kad pagarbiai prisimenamos ir akcentuojamos istorinės savo giminės šaknys, kad vertinama intelektualinė ir kultūrinė veikla.

Todėl užvėrus šio renginio duris, itin verta prisiminti šviesios atminties kunigo ir poeto Ričardo Mikutavičiaus žodžius apie Lietuvą dar turi jėgų, gali ir nenori išsivaikščioti...

*Socialinių mokslų daktarė
Nijolė Bankauskienė*

Nuotrauka Reginos Skomskienės

Knygnešiui Juozui Baranauskui – 160 metų

2024 m. rugpjūčio 8 d. sukako 160 metų kai Čižiškių viensėdyje, valsčių Povilo Baranausko iš Vaiskūnų kaimo ir Monikos Maliaukaitės iš Armališkių kaimo šeimoje gimė berniukas pakrikštytas Juozuku, kuriam užaugus, su lietuviška spauda teko praeiti slaptais, sunkiais ir pavojingais knygnešių takais. Su spauda buvo žandarų sulaikytas, 1899 m. teistas ir iki 1910 m. gyveno ir dirbo Odesoje. Juozą Baranauską pažinojęs N. Vanagas iš Bikūnų kaimo pasakojo: „Buvo tai labai linksmo būdo žmogus. Patekęs kalėjiman ir išbuvęs ten nežinau kiek laiko, sugrįžo didele barzda apžėlęs ir jau nebe toks linksmas. Sugrįžęs iš kalėjimo sake: „Tegu sodina kiek tik norėdami, aš vis tiek nesiliausiu savo dirbęs“ (P. Ruseckas „Knygnešys I dalis“, 1926, psl. 143).

Juozas Baranauskas apie 1908 m. Odesoje. Nuotrauka iš žurnalo „Krivulė“, 1925 m. Nr. 10

Gyvendamas Odesoje, Juozas Baranauskas vedė Trakų krašto merginą Janiną Žigutaitę ir su ją grįžo į Čižiškes. Dukros Jadvyga ir Ona Baranauskaitės, plačiai pasakojo apie tėvo gyvenimą, Pasakojimas patalpintas monografijoje „Užpaliai“, II dalis (2013, psl. 1177 – 1178). Tačiau dukros iš atminties nurodė, kad tėvas gimė 1862 m. Ant gražaus granitinio paminklo Užpalių kapinėse irgi klaidingai iškalta (1860 – 1927). Kai tuo tarpu Užpalių bažnyčios naujagimių krikšto dokumentas liudija, kad Juozas Baranauskas gimė 1864 m. rugpjūčio 8 d. – mirė 1928 m. sausio 21 d. Ar nereikėtų ant knygnešio paminklo klaidingas datas pašalinti, arba suskaitmentintoje dalyje ištaisyti, kad rašantieji apie Juozą Baranauską netirazuotų klaidos?

Vytautas Indrašius,
kraštotylininkas

Kelionės dienoraštis, arba „gauja“ keliauja po Gaują

Savaitė prieš kelionę

Jau prieš metus žinojome, kad šiemet su Užpalių vaikų dienos centro vaikais keliausime po Gaujos regioninį parką Latvijoje (ačiū vairuotojui Egidijui, pasiūliusiam įdomų maršrutą, ir va-

dovui Giedriui jį papildžiusiam). Kaip visada, prieš kelionę užgriūna organizaciniai rūpesčiai, kurių nukelti ar apeiti negali. Ši vasaros stovykla vaikams aštunta, tad ir pasiruošimo patirtis jau sukaupta nemaža. Susiradus ankstesnių stovyklų „paruoštukus“, prisiminus, ko buvo per daug, o ko – pritrūkom, susidėliojo būsimos kelionės vaizdas: ką gaminsime, kokius produktus pirsime, ką iš savo daržų ir šiltnamių įsidėsime, kur apsisostose, ką aplankysime. Dar manta, rakandai ir t.t.

Pirma diena. Pirmieji išpūdžiai

Latvija pasitiko skaisčiu dangumi, šiltu oru, gerais asfaltuotais keliais (nors visai pasienis) ir žaliais vaizdais pro autobuso langą. Tie žali plotai

– nei pievos, nei miškai, daugiau pelkės, krūmynai, pajvairinti geltonais invazinės rykštenės intarpais. Pakelėse mažai gyvenviečių, reta ūkininkų vienkiemų, ganosi pavienės galvijų bandos ar bręsta menki javai – žemės labai nenašios.

Pirmiausia aplankėme Araiši ežero salos gyvenvietę, kurioje latgaliai gyveno 9 – 10 amžiuje. Tokių gyvenviečių Latvijoje būta ir daugiau (dar devyniuose ežeruose), bet būtent Araiši po detalių kasinėjimų ir tyrinėjimų nutarta rekonstruoti. Kadangi salos gyvenvietė būdavo nuolatos užliejama ežero vandenų, joje visi mediniai pastatai renčiami ant pastolių. Vynys nenaudotos. Salą juosė medinė tvora, su krantu jungė tiltas.

Latvija nustebino gražiais, tiesiog išpuoselėtais savo miestais ir miesteliais: visokiausiais negirdėtais pavadinimais, pritaikytais ir turizmui, ir vietinių gerovei, puikiai prižiūrėtais, lengvai pasiekiamais gamtos objektais, senomis pilimis ar jų liekanomis. Pasijutau labai menkai žinanti apie šią kaimyninę šalį (Ryga, Jūrmala, Daugpilis, dar keli didesni miestai...). Vienas iš aplankytų miestų – Cėsys. Pasivaikščiojome po parką su tvenkiniu ir fontanu, pasigrožėjome skulptūromis, aplankėme pilies

(nukelta į 11 psl.)

Kelionės dienoraštis, arba „gauja“ keliauja po Gaują

(atkelta iš 10 psl.)

griuvėsius. Viduramžių pilį Gaujos upės pakrantėje pastatė kryžiuočiai 1209 m., vėliau joje buvo įsikūręs Livonijos ordino magistras. 1701 metais Šiaurės karo metu pilis buvo sunaikinta. Iki šiolei išlikę platūs akmeniniai laiptai, du tvirti bokštai ir daug garsius laikus menančių sienų griuvėsių.

Pavakary pasiekėm stovyklavietę. Kažkiek nuvylė tai, kad namelyje nebuvo elektros, o Gaujos upė per daug srauni ir gili, kad joje būtų galima maudytis. Sutemus pasišvietėme nuo saulės įkraunamais žibintais, valgį gaminome ant mini „dujinytės“.

Antra diena. Ir keliaujam, ir pramogaujame

Ką veikia keliautojai stovykloje? Keliaujam! Širyt aplankytos išpūdingos Ergliu (Erelių) uolos - didžiausios smiltainio uolienos Baltijos šalyse, jų ilgis apie 700 m, aukštis iki 22 m. Nuo apžvalgos aikštelės atsivėrė gražus vaizdas į Gaują. Leidžiantis žemyn, vis stabteldavome pasigrožėti įvairiaspalvė uolų siena ir žavėjomės ten augančių medžių stiprybe. Aukštai iškilusius jų tiesius kamienus laiko ore pakibusios stiprios šaknys, lyg pirštų galiukais įsitvėrusios į kietą uolieną. Šių medžių nedėkinga lemtis - nuolatinė kova su gamtos stichijomis. O nusileidus prie upės vaizdas priminė iš paveikslukų matytus Amerikos kanjonus.

Grįžę į stovyklavietę dar pasivaikščiujome po apylinkes. Grįžtant kiaurai perlijo liūtis. Šykšti popietės saulė sunkiai džiovinė šlapius mūsų rūbus.

Ruošėmės vakaro vaidinimui „Eglė žalčių karalienė“. Visi buvom ir artistai, ir žiūrovai. Gavosi keturi ekspromtu sukurti pasirodymai: nuo klasikinės pasakos interpretacijos (su 5G ryšio baimės elementais) iki istorijos apie skraidantį laivą, žveją, pagavusį lydeką su karusu, ir kapitoną, kuriam pakliuvo 60 kg karpis.

Trečia diena. Ligatnės gamtos takas

„Kuki“ skardis - dar viena aplankyta uolėta vieta Gaujos pakrantėje. Jis tęsiasi apie 300 m, o aukštis nuo 5 iki 43 m. Upės vagoje yra daug slenksčių, susidariusių dėl povandeninių riedulių, todėl tėkmė labai greita ir triukšminga, be to, nuolat ardanti uolų papėdes. Susidar

smiltainio nuošliaužos, išplaunamos olos, urvai.

Pasukome link seno Ligatnės miestelio. Jis nuo XIX amžiaus garsėjo popieriaus fabriku ir gyvenvietė, kuri dabar yra valstybinės reikšmės kultūrinis paminklas. Maršruto metu tarsi laiko mašina nusikeliami beveik pora amžių atgal ir atsiduriama vietose, kur gimė,

Nuotraukos Joratės Jušienės

mokėsi, dirbo ir gyveno tuomečiai fabriko darbininkai. Atmintin įstrigo ilgi unikalūs mediniai gyvenamieji namai (daug butų su nedideliais kiemeliais, jų ir dabar neleidžia šiuolaikiškai renovuoti). Ligatnėje yra per 300 dirbtinių urvų, kuriuose senais laikais vietiniai gyventojai laikė vyną ir maistą. Kelis urvus apžiūrėjome.

Nutarėme aplankyti netoliese esantį gamtos taką. Aišku, teko paėjęti. Pakeliui į šonus kraipėme galvas (Giedrius: „Dairykitės, čia turi būti visokių įdomių dalykų“), kol priėjome tikslą. Pirmieji pamatyti gyvūnai buvo kažkokie sustatyti faneriniai, vaizdas nekoks, bet vėliau įspūdis pasikeitė. Erdviuose voljeruose po atviru dangumi gyvenantys laukiniai žvėrys turbūt nė nejaučia apribotos laisvės. Niekada nemaniau, kad rudosios meškos gali būti tokios didelės ir lėtos (viena mirko baloje, kita žioplinėjo ant kranto). Matėme voverių, lapių, barsukų, šernų, stirnų, briedžių, akylesniems netgi pavyko pastebėti lūšį. Ilgam sustojome prie pelėdų ir apuokų (žavūs ir įvairūs paukščiai, jie turi daug gėrbėjų).

Vakarojome naujoje stovyklavietėje, jos komforto lygis buvo superinis. Namelis, elektra, didelė pieva, laužavietė

prie plačios Dauguvos upės. Maudytis ir čia neteko, bet vakarieniavome romantiškai.

Ketvirta diena. Kas bendra tarp Jekabpilio ir Martinčiūnų

Rytas prasidėjo mintimis apie grįžimą į Lietuvą ir mantos pakavimą, bet dar laukė pasiplaukiojimas vikingų laivu po Dauguvos upę ties Kuoknesė, vadinama turizmo perlu. Kapitonas Oskaras ne tik pasakojo įdomias istorijas, bet ir leido mūsiškiams pavairuoti laivą. Plaukdami apžiūrėjome Kuoknesės pilies griuvėsius (jie ilgai stūksojo ant aukšto skardžio, kurio šiandien net įsivazduoti neįmanoma, bet pastačius Pliavinių hidroelektrinę ir užtvėnkus Dauguvą vanduo buvo stipriai pakeltas, susiformavo visiškai naujas kraštovaizdis). Po vandeniui liko daug gyvenviečių. Medinius jų pastatus prieš užliejant sudegino, mūrinius, net ir cerkvę – susprogdino. Vandens gylio svyruoja nuo 3 metrų iki 40 m, daug žuvies.

Kuoknesės saloje vis dar kuriamas Likimo sodas – vieta, kurioje įamžintas latvių, XX amžiaus totalitarinio režimo aukų, atminimas. Didžiulė amfiteatrinė arena iš akmenų, galingi rieduliai, plytelės su vardais bei obelų sodas. Projekto autorius yra kraštovaizdžio dizaineris iš Japonijos.

Jau judėdami Lietuvos link, stabtelėjome Jekabpilyje. Gatvėse daug paminklų, išpūdinga stačiatikių cerkvė ir vienuolynas, išalkusių turistų laukia kelios picerijos. Mieste atradome tai, kas jungia Jekabpilį Latvijoje ir nedidelį Martinčiūnų kaimelį Lietuvoje – Struvės geodezinio lanko punktą. Prieš du šimtus metų astronomas F.G.W. Struvė atrado būdą tiksliai Žemės dienovidinio lanko ilgiui nustatyti. Tam nuo Arkties vandenyno pakrantės Norvegijoje iki Dunojaus žiočių prie Juodosios jūros (per 10 šalių) beveik 3000 km nusidriekė trikampių matavimų grandinė. Dabar Struvės geodezinis lankas – UNESCO saugomas objektas.

Džiaugiamės pavykusia kelione ir rekomenduojame pakeliauti po kaimyninę Latviją susidomėjusiems.

Valerija Morkūnienė
Vaikų dienos centro darbuotoja

RENGINIAI

Liepos 29 - rugpjūčio 4 dienomis Užpaliuose stovyklavo VDU ŠA mišrus choras „Ave Vita“, vadovaujamas prof. Kastyčio Bariso.

Rugpjūčio 3 d. surengė koncertą Užpalių kultūros namuose, rugpjūčio 4 d., Šv. Mišių metu, choras giedojo Užpalių bažnyčioje.

Liepos 27 diena

Užpaliuose Naktigonė kartu su menininkų grupe „Žuvis akis“, pagal projektą: „Bendruomenės plius kultūros profesionalai: scenos meno sklaidos tinklas Lietuvos regionuose.“ Atlikėjai: Agota Zdanavičiūtė ir Kristijonas Lučinskas. Projektą finansuoja Lietuvos kultūros taryba.

Liepos 27 diena

Pagal bendruomenės „Užpalėnų krivulė“, projektą „Kartu Užpaliuose – vakar, šiandien ir rytoj“, Užpalių seniūnijos gyventojai vyko į tradicinę edukacinę – pažintinę išvyką po Šalčininkų kraštą.

Rugpjūčio 4 diena

Kamenyčios Abrūsų menėje įvyko III festivalio „Vasaros vakarai Užpaliuose“ renginys, pasakotojos Mildos Varnauskaitės pasakojimas „Drebulė, Eglės dukra“.

Rugpjūčio 15 diena

Jau dviliktą kartą seniūnijos gyventojus ir svečius sukvietė tradicinė Žolinių šventė Užplaiuose „Papasčiausiai pasiilgau arklio...“. Žolinės šventė su žirgais susieta ne atsitiktinai, čia gyvena Viktorija Jovarienė.

Rugpjūčio 17 diena

Rolando Paškevičiaus autorinių dainų koncertu baigėsi III-iasis „Vasaros vakarai Užpaliuose“ festivalis.

RENGINIAI

Rugpjūčio 25 diena

Pagal bendruomenės „Užpalėnų krivulė“, nevyriausybinę organizaciją ir bendruomenių veiklos stiprinimo 2023 -2025 m., veiksmų plano 2.1.1.1 priemonę „Stiprinti bendruomeninę veiklą savivaldybės projekte „Kartu Užpaliuose – vakar, šiandien ir rytoj“, vyko tradicija tapusi vaikų šventė „Palydėkim vasarą kartu“, skirta vaikams ir šeimoms.

Spalio 26 diena

Utenos Trečio amžiaus universiteto Užpalių fakulteto klausytojai pradėjo naujus mokslo metus. Laužas, sutartinės, istorijos pasakojimas ir bendraminčiai. Viešnia Aušra Rinkevičienė, sutartinių giedotojų „Auštara“ vadovė pasakojo savo atėjimo į sutartinių pasaulį istoriją ir mokė giedoti sutartines.

Rugpjūčio 30 diena

Besibaigiant vasarai išėjome pasivaikščioti po Užpalių senamiestį ir dvarvietę. Pasivaikščiojimą pradėjome nuo bažnyčios, kartu su Užpalių Švč. Trejybės bažnyčios klebonu J. Bučeliu.

Kartu su gidu Giedriumi Indrašium nupūtėm dulkes nuo Užpalių istorijos iki XIII amžių.

Utenos A. ir M. Miškinių viešosios bibliotekos projektą „Etno ratu“ remia Lietuvos kultūros taryba.

Aukštaitijos kraštiečių sueiga – nauja bendrystės išraiška

Etnologė Gražina Kadžytė džiaugiasi, kad tarp Vilniaus kraštiečių pavasari gimusių idėją kviesti vieniems kitus į svečius įkūnijo Vilniaus rokiškėnų klu-

bo „Pragiedruliai“ vadovas Algis Narutis. Į renginį buvo pakviesti Utenos, Molėtų, Zarasų, Kupiškio kraštiečių klubų atstovai.

Organizatoriai parengė įdomią programą, kuri prasidėjo Rokiškyje, aplankant įžymius kultūros objektus, ir tęsėsi Kama juose – šių metų mažojoje Lietuvos kultūros sostinėje. Po trumpos ekskursijos po (nukelta į 14 psl.)

Aukštaitijos kraštiečių sueiga – nauja bendrystės išraiška

(atkelta iš 13 psl.)

Kamajus užsukome į Antano Strazdo muziejų, kuris mus nustebino įdomiai pateikta informacija. Kraštiečių sueigos tęsinys vyko Salų dvare. Čia buvo aptariamoms kraštiečių klubų veiklų ateities perspektyvos. Sveikinimo žodį tarė Donatas Smalinskas ir Vytautas Saulis, kurie linkėjo produktyvaus laiko, naujų, gerų idėjų, kurios lemtų pozityvius pokyčius ir stiprintų bendrystę tarp kraštiečių, sklaidos. Vilniaus rokiškėnų klubo vadovas A. Narutis pasiūlė ir ateityje organizuoti tokias sueigas, kurių tikslas būtų bendravimas ir esamų problemų, veiklų bei pasiekimų aptarimas. Bene viena aktualiausių problemų – tai jaunų žmonių įtraukimas į kraštiečių

organizuojamus sambūrius. Diskusijoje dalyvavo ir „Indrajos“ klubo vadovas profesorius Arvydas Šaltenis. Jo nuomone, savivaldybės galėtų skirti padoresnę finansavimą kraštiečių šventėms, nes norint sudominti jaunimą, būtina kviesti garsius meno kolektyvus, kurie tenkintų jų poreikius, tačiau tam reikalingas solidus finansavimas. Užpalių seniūnijos seniūnas Eugenijus Keraminas, sveikindamas ir dėkodamas organizatoriams, pasidalydamas patirtimi, atkreipė dėmesį, kad organizuojant kraštiečių šventes, būtina įtraukti ir kitas organizacijas, verslo atstovus, kitus svarbius to krašto žmones.

Molėtų krašto atstovas išvelgė galingą bendravimo palaikymą per kultū-

rines iniciatyvas. Zarasų krašto atstovas įvardijo reklamos, kuri garsintų klubų veiklas, svarbą. Tai galėtų atlikti LRT radijas, televizija. Kupiškėnai paminėjo patalpų stygių organizuojant renginius.

Užpalių komanda, kurią sudarė seniūnas E. Keraminas, Užpalių garbės piliečių klubo prezidentė Nijolė Rimkevičienė, „Lions“ klubo narė Jūratė Keraminienė, dėkojo G. Kadžytei, kuri pakvietė dalyvauti kraštiečių sueigoje. Visi dalyviai pritarė, kad tokie renginiai stiprina ryšius tarp kraštiečių ir skatina aktyvų dalyvavimą visuomenės gyvenime.

Nijolė Rimkevičienė, Užpalių garbės piliečių klubo prezidentė, „Indrajos“ klubo narė

Mindaugo Ilčiuko fotomedžioklė. Užpaliai

Šiaurės pašvaistė ir perseidų lietus rugpjūčio mėnesį. Meteorai krito vienas po kito, o pro ploną debesų sluoksnį slenkančių šiauriniame skliaute - pradėjo rausvai šviestis pašvaistė. Šviesos stulpai kartkartėmis išlisdavo iš už debesų. Žemi debesys plaukė greitai dangumi ir pamažu atidengė šviesų šokį. Galingi šviesos stulpai, matomi plika akimi išsišvietė taip ryškiai, kad pakilo beveik virš galvos! Pikas truko keletą minučių apie. Nešinas trikoju ir foto aparatu lėčiau kuo arčiau upės (ir vėl netikėtus susitikimas su bebrais), kad užfiksuoti pašvaistės atspindį, nešamą srovės.

Laikraštį parengė: Bendruomenė „Užpalėnų krivulė“. Redaktorė Vida Juškienė.

Laikraščio leidėjas: UAB „Colorita“ Utenio a. 22 (III a.). Tiražas 70 vnt.